

Αυταρχισμός και δημοκρατία στο σχολείο και στη σχολική τάξη

Ενότητα 6: Ριζοσπαστική Παιδαγωγική και Σχολικές Πρακτικές

Δημήτρης Θ. Ζάχος
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

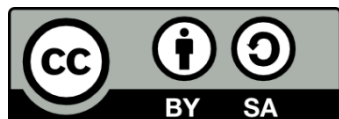
Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ριζοσπαστική Παιδαγωγική και Σχολικές Πρακτικές

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα ενότητας

1. Ριζοσπαστική Παιδαγωγική: βασικές έννοιες.
2. Χαρακτηριστικά μιας ριζοσπάστριας παιδαγωγού.

Σκοπός ενότητας

- Η ολοκλήρωση της διερεύνησης της Ριζοσπαστικής Παιδαγωγικής, με την αναζήτηση εκείνων των πρακτικών που «ταιριάζουν» σ' αυτήν την προσέγγιση.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ριζοσπαστική Παιδαγωγική: βασικές έννοιες

Ριζοσπαστισμός

- «Είναι ένας ιδεολογικός τύπος, ο οποίος ορίζεται ως μια προοπτική που αμφισβητεί τη νομιμότητα του υπάρχοντος συστήματος **ιεραρχίας** που σχετίζεται με θέματα φυλής, φύλου, τάξης, ανικανότητας, σεξουαλικού προσανατολισμού ή άλλου κοινωνικά κατασκευασμένου διαχωρισμού μεταξύ των ανθρώπων.» Sweet (1998, 111).

[Stephen Sweet (1998). Practicing Radical Pedagogy: Balancing Ideals with Institutional Constraints. American Sociological Association, Vol. 26, No. 2, pp. 100-111].

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη I

- Άδικες κοινωνικές δομές - η ζωή των ανθρώπων

«Για να υπερβούν την κατάσταση της καταπίεσης, οι άνθρωποι πρέπει πρώτα να αναγνωρίσουν κριτικά τις πηγές της, έτσι ώστε μέσα από μετασχηματιστική δράση να μπορούν να δημιουργήσουν μια νέα κατάσταση, η οποία να κάνει δυνατή την επιδίωξη μιας πληρέστερης ανθρωπότητας» (Freire, 1974, 47) [Freire, P. 1974. Pedagogy of the Oppressed. New York: Seabury Press].

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη II

- Εκπαίδευση – κοινωνία - αλλαγή
- Ανισότητα, προκαταλήψεις, διακρίσεις, ρατσισμός, κακοποίηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη III

Η σχέση μεταξύ εξουσίας και κουλτούρας

- Για τους Bourdieu και Passeron (1977)- κουλτούρα- πολιτισμών των κυρίαρχων

Το σχολείο συμβάλλει στην καθιέρωση:

- τρόπου ομιλίας
- ντυσίματος
- σκέψης

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη IV

Η σχέση μεταξύ εξουσία και κουλτούρας

- Κυρίαρχη σχολική κουλτούρα - ενδιαφέροντα / αξίες
- Αξιολόγηση και επιλογή γνώσεων και εμπειριών
- Αναλυτικά προγράμματα και:
 - Εργατική τάξη
 - Μειονότητες
 - Γυναίκες
- «Ακαδημαϊκή ή θεωρητική» μάθηση

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη V

- Δημοκρατία
- Ατομική ελευθερία και
- Κοινωνική δικαιοσύνη (οι μαθήτριες αναγνωρίζουν και κατονομάζουν τις μορφές καταπίεσης και αδικίας)
- Empower

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη VI

- **Κριτική παιδαγωγική μαρξιστικών προσανατολισμών**

Τα εκπαιδευτικά συστήματα στη σύγχρονη κοινωνία λειτουργούν, εν μέρει, για να διατηρήσουν και να αναπαραγάγουν ένα εκμεταλλευτικό καπιταλιστικό σύστημα.

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη VII

- **Κριτική παιδαγωγική μαρξιστικών
προσανατολισμών**

Η επίσημη εκπαίδευση χρησιμοποιεί μέσα, όχι πάντα φανερά, που οδηγούν σε κάποιας μορφής **συναίνεση** των υποτελών πληθυσμών.

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη VIII

- **Κριτική παιδαγωγική μαρξιστικών προσανατολισμών**

Τα μέσα αυτά είναι θεσμοί, όπως **συνδικάτα, εκκλησίες, οικογένειες και σχολεία**, που «μεταβιβάζουν στα άτομα ένα σύστημα αξιών, στάσεων, συμπεριφορών, πεποιθήσεων και ηθικής που υποστηρίζει ή αναπαραγάγει την καθιερωμένη κοινωνική τάξη και τα ταξικά ενδιαφέροντα που την κατακυριεύουν» Braa & Callero (2006). *Critical Pedagogy and Classroom Praxis. Teaching Sociology*, vol.34, σελ.358.

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη ΙΧ

- **Κριτική παιδαγωγική μαρξιστικών προσανατολισμών**

Η «εύκολη λειτουργιστική εξήγηση» ταυτίζει τις συνέπειες με τις αιτίες ύπαρξης του κάθε φαινομένου που εξετάζει, ενώ η «κατάλληλη λειτουργιστική εξήγηση» αναγνωρίζει τις αιτίες ύπαρξης του φαινομένου αλλά και τις συγκεκριμένες συνέπειες που το διαιωνίζουν.

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη X

- **Κριτική παιδαγωγική μαρξιστικών προσανατολισμών**

Οι Bowles & Gintis (1977) υποστήριξαν ότι το σχολείο αντανακλά την οικονομική βάση της κοινωνίας, κατέχοντας έναν από τους βασικότερους μηχανισμούς αναπαραγωγής του κράτους. Κατέληξαν πως το σχολείο υφίσταται με αυτή τη μορφή επειδή εξυπηρετεί τις ανάγκες του καπιταλισμού («εύκολη λειτουργιστική εξήγηση»).

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη XI

- **Κριτική παιδαγωγική μαρξιστικών προσανατολισμών**

Οι Apple και Weiss προτείνουν ένα πλαίσιο «πολύπλοκης ολότητας» που θα αποτελείται από τις σφαίρες της **οικονομίας, του πολιτισμού και της πολιτικής**, όπου η καθεμιά θα εξετάζεται με σχετική αυτονομία και εν συνεχεία, πώς όλες μαζί λειτουργούν για το όλον (Apple, M. and Weiss, L. 1983. Ideology and Practice in Schooling: A Political and Conceptual Introduction. In Apple, M. and Weiss, L. (edit). Ideology and Practice in Schooling. Philadelphia: Temple University Press, 1983. pp. 20-21).

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη XII

- **Κριτική παιδαγωγική μαρξιστικών προσανατολισμών**
Σύμφωνα με τον Apple (1982) (Apple, Michael 1982. Education and Power. London: Routledge & Kegan Paul), το σχολείο εκπληρώνει τρεις οικονομικές λειτουργίες:
- *τη συσσώρευση κεφαλαίου (παράγοντας στρωματοποιημένο και κοινωνικοποιημένο εργατικό δυναμικό),*
- *τη νομιμοποίηση του καπιταλισμού (παρουσιάζοντας το κοινωνικοοικονομικό σύστημα ως δίκαιο),*
- *την παραγωγή εργατικού δυναμικού (μέσω της διδασκαλίας τεχνικώς χρήσιμης γνώσης).*

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη XIII

- **Κριτική παιδαγωγική μαρξιστικών
προσανατολισμών**

Δεν μπορούμε όμως να γνωρίζουμε πως το σχολείο θα εκπληρώνει πάντα αυτούς τους σκοπούς, καθώς η υφιστάμενη κοινωνία χαρακτηρίζεται από ποικίλες αντιφάσεις.

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη XIV

- Κριτική παιδαγωγική μαρξιστικών προσανατολισμών: Σχολικές πρακτικές που συμβάλλουν στην διαδικασία αναπαραγωγής του υπάρχοντος συστήματος
- 1. **Κρυφό Αναλυτικό Πρόγραμμα:** μαθητές κοινωνικοποιούνται και εθίζονται σε συμπεριφορές που εδραιώνουν την αποδοχή των ιεραρχικών δομών. (Apple 1990. *Ideology and Curriculum*. New York: Routledge).

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη XV

- **Κριτική παιδαγωγική μαρξιστικών προσανατολισμών: Σχολικές πρακτικές που συμβάλλουν στην διαδικασία αναπαραγωγής του υπάρχοντος συστήματος**
- 2. **Αυταρχικές πρακτικές που οδηγούν τις/τους μαθήτριες/ές σε να γίνουν φοβισμένα, παθητικά, πειθήνια και κομφορμιστικά άτομα, μελλοντικούς/ές χειραγωγούμενους/ες εργάτες/ριες και μη ενεργοί/ές πολίτες/ισσες (του καναπέ).**

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη XVI

- **Κριτική παιδαγωγική μαρξιστικών προσανατολισμών: Σχολικές πρακτικές που συμβάλλουν στην διαδικασία αναπαραγωγής του υπάρχοντος συστήματος**
- 3. Προώθηση της ιδεολογίας που προάγει τον ατομικισμό, τον αδυσώπητο, ανελέητο ανταγωνισμό και την αποστροφή στους συλλογικούς αγώνες.**

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη XVII

- Κριτική παιδαγωγική μαρξιστικών προσανατολισμών: Σχολικές πρακτικές που συμβάλλουν στην διαδικασία αναπαραγωγής του υπάρχοντος συστήματος
- 4. Την παράλειψη σημαντικών μορφών γνώσης, όπως «αναλύσεις της ανισότητας, καταπίεσης, εκμετάλλευσης, ιμπεριαλισμού, επανάστασης, ταξικού αγώνα και εργατικών κινημάτων, που μπορεί να διεγείρει κριτικά ερωτήματα σχετικά με τον καπιταλισμό.» (Apple 1990. *Ideology and Curriculum*. New York: Routledge,).

Όλα αυτά συντελούν ώστε για την

- **Εργατική τάξη:**

Ακρίβεια

Σεβασμός των κανόνων

Προσαρμογή σε δυσάρεστες απαιτήσεις των δασκάλων

- **Αστική τάξη:**

Ηγετικές ικανότητες

Δημιουργική σκέψη

Αυτονομία

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη XVIII

- Η διευθέτηση του χώρου της τάξης.
- Πώς κάθονται οι μαθητές.
- Η σειρά με την οποία παίρνουν το λόγο οι μαθήτριες.
- Η δύναμη των απόψεων του/της δασκάλου/λας.
- Οι ταμπέλες που χρησιμοποιούνται για να χαρακτηριστούν μορφές συμπεριφορών (καλή, κακή, κλπ.).
- Η επιλογή και η παρουσίαση του εκπαιδευτικού υλικού.

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη: θέσεις του A. Gramsci I

- Η κεντρική θέση του Gramsci στο Δυτικό Μαρξισμό
- Ιδεολογία και οργανικοί διανοούμενοι (**counter hegemony**)
- Παιδαγωγική του Gramsci: Οι ιστορικές συνθήκες της διαμόρφωσής της
- Η ανάγκη της εκ/σης από το επίπεδο ανάπτυξης των κοινωνικών σχέσεων της παραγωγής για το σύνολο του πληθυσμού

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη: θέσεις του A. Gramsci II

- Κριτική στάση έναντι του παιδοκεντρισμού: «είναι αναγκαιότητα να **τεθούν όρια** στην ελευθεριακή ιδεολογία σ' αυτό το χώρο και να δοθεί έμφαση στο **καθήκον των ενήλικων** π. χ. Του κράτους να διαμορφώνει τις νέες γενιές».
- «Ο αναπόφευκτα **δογματικός χαρακτήρας** της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης».

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη: θέσεις του A. Gramsci III

- Η έμφαση στον αυτοέλεγχο, στην εξάσκηση, στη σκληρή δουλειά και στην (αυτό) πειθαρχία.
- «Η παιδαγωγική σχέση είναι και ανισότιμη, με αποτέλεσμα να χρειάζεται η αποδοχή της άγνοιας των μαθητών και η άσκηση εξωτερικού καταναγκασμού.» (Νούτσος, 1988)
- Παιδαγωγική της ρουτίνας;

Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη: θέσεις του A. Gramsci IV

- «Πρέπει να σπάσουμε την αντίληψη, σύμφωνα με την οποία η κουλτούρα είναι εγκυκλοπαιδικές γνώσεις και ο άνθρωπος ένα απλό κοντέινερ, στο οποίο τοποθετούνται και διατηρούνται εμπειρικά δεδομένα, ασύνδετα γεγονότα, τα οποία θα πρέπει να αρχειοθετήσει στο μυαλό του και στις στήλες ενός λεξικού, έτσι ώστε να καταστεί δυνατόν να ανταποκρίνεται, τελικά, στα διάφορα ερεθίσματα του εξωτερικού κόσμου. Αυτή η μορφή της κουλτούρας είναι επιβλαβής, ιδιαίτερα για το προλεταριάτο. Το μόνο που εξυπηρετεί είναι η δημιουργία απροσάρμοστων ατόμων, τα οποία πιστεύουν ότι είναι ανώτερα της υπόλοιπης ανθρωπότητας διότι έχουν συσσωρεύσει στη μνήμη τους μια ποσότητα γεγονότων και ημερομηνιών που μπορούν να ανακαλέσουν με κάθε ευκαιρία. (Antonio Gramsci, *Socialism and Culture*)

Επίκαιρα ερωτήματα σχετικά με την προσέγγιση του Gramsci

- 1. Είναι εφικτή ή όχι, η ύπαρξη αντικειμενικών και ορθολογικών κριτηρίων βάσει των οποίων θα μπορεί να ορίζεται το περιεχόμενο μιας αξιόλογης εκπαίδευσης;*
- 2. Η πλειοψηφία των ανθρώπων είναι τελικά σε θέση να αποκτήσουν τη συγκεκριμένη εκπαίδευση;*

Οι θέσεις του Paulo Freire I

- «Είμαι ανεκτικός δεν σημαίνει ότι συναινώ στο μη ανεκτό. Δεν σημαίνει ότι **συγκαλύπτω την αυθάδεια**. Δεν σημαίνει ότι καλοπιάνω τον επιθετικό ή τη συγκαλυμμένη επιθετικότητα».
- Εκπαίδευση για να μπορέσουν τα μέλη των μη προνομιούχων ομάδων να **«απελευθερώσουν τους εαυτούς τους από ιδεολογίες και παραδοχές που αποτελούν τον πυρήνα των πεποιθήσεων της κυρίαρχης τάξης»**. (Giroux, 1999: 8)

Οι θέσεις του Paulo Freire II

- *“Though he highlighted mutuality in his two foundational works, Freire (1970, 1973) was not a libertarian educator of the "Summerhill" kind. He believed in **rigor, structure, and political contention in society at large**.students and teachers were not free to do whatever they wanted whenever they wanted, and on the other hand, the conceptual knowledge of the teacher was not denied but rather posed as a necessary element.....teacher **must be expert and knowledgeable** to be a responsible critical educator, Freire thought. [Ira Shor (1999). What is Critical Literacy? *Journal of Pedagogy, Pluralism, and Practice*, Volume I, Issue 4. Online at: <http://www.lesley.edu/journal-pedagogy-pluralism-practice/ira-shor/critical-literacy/>, 21/20/2014].*

Τα Κέντρα Προσωρινής Εσωτερικής Αναδιανομής

- Τα τελευταία αρκετά χρόνια, οι εκπαιδευτικοί που κατηγορούνται για ανικανότητα ή παραβατικότητα έχουν υποχρεωθεί να παραμένουν σε “δωμάτια καουτσούκ” (rubber room), που ονομάζονται επισήμως Κέντρα Προσωρινής Εσωτερικής Αναδιανομής, όπου λαμβάνουν πλήρη μισθό, αλλά δεν εργάζονται, ενώ περιμένουν τις ακροάσεις του Υπουργείου Παιδείας για να αποφασίσουν για τη μοίρα τους. Τον Απρίλιο, οι αξιωματούχοι της πόλης και το συνδικαλιστικό όργανο των καθηγητών συμφώνησαν να καταργήσουν τα δωμάτια, τα οποία ήταν μια πηγή αμηχανίας για όλους. Ξεκινώντας από το φθινόπωρο, οι καθηγητές θα εκτελούν διοικητικά καθήκοντα ή θα σταλούν στο σπίτι, εάν αυτοί θεωρηθούν απειλή για τους μαθητές. (Jennifer Medina, Rubbers Rooms, New York Times, Education, 28/6/2010, online at: http://www.nytimes.com/2010/06/29/education/29rubber.html?_r=1&adxnnl=1&adxnnlx=1332676841-3yev1aMXgNNru2JWlyJCHA#, retrieved 27/3/2012).

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Χαρακτηριστικά μιας ριζοσπάστριας παιδαγωγού

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά μιας ριζοσπάστριας παιδαγωγού I

- Δεν αξιολογούν με παραδοσιακό τρόπο.
- Αυτό-αξιολόγησης για την ενίσχυση της υπευθυνότητας.
- Δημιουργούν ένα πιο φιλελεύθερο κλίμα στις τάξεις τους.
- Χρησιμοποιούν το διάλογο και όχι τη διάλεξη, ώστε να ακούν τους μαθητές και τις μαθήτριες.

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά μιας ριζοσπάστριας παιδαγωγού II

- Παραχωρούν μέρος της δύναμης (εξουσίας) στους μαθητές. Αυτοί που είναι χαμηλότερα στην οργανωτική ιεραρχία θα πρέπει να έχουν φωνή σε αυτές τις οργανώσεις.
- Παντρεύουν μάθηση και ακτιβισμό.
- Συζητούν με τους μαθητές από την αρχή της χρονιάς για την εφαρμογή συγκεκριμένων δραστηριοτήτων-μεθόδων που υποβοηθούν στη μάθηση και δημιουργούν ένα οικείο και ευχάριστο σχολικό περιβάλλον.

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά μιας ριζοσπάστριας παιδαγωγού III

- Μερική ευελιξία στις προθεσμίες χρόνου και ημερομηνιών,
- δεν παρεκκλίνουν από το στόχο τους ακόμη και σε περιπτώσεις όπου οι μαθητές/τριες επιχειρούν να εκμεταλλεύονται την ελευθερία που τους/τις παρέχεται.

Τι χρειάζεται; I

1. Περισσότερη εκπαίδευση στις μεθόδους Ρ.Π.
2. Συνεργασία μεταξύ φιλο-ριζοσπαστών εκπαιδευτικών, ώστε να αναπτύξουν στρατηγικές μεθόδους για την αλλαγή των καταπιεστικών πλευρών των κολλεγίων και των πανεπιστημίων.
3. Οι εκπαιδευτικοί να δώσουν τόση προσοχή στη διαδικασία της διδασκαλίας, όσο και στο περιεχόμενό της.
4. Ένας ριζοσπάστης παιδαγωγός οφείλει να είναι συνεργάτης και βοηθός των μαθητών του και όχι εξουσιαστής.

Τι χρειάζεται; II

- Διάλογος
- Κριτική
- Αντίθετη ηγεμονία και
- Πράξη

Τι χρειάζεται; III

Διάλογος

- *Κουλτούρα της σιωπής*
- *Ενδυνάμωση*
- *Κριτική εξέταση των πραγματικών εμπειριών των μαθητών*

Τι χρειάζεται; IV

Κριτική

- *Η συστηματική ανάλυση του ατόμου και της κοινωνίας εστιάζοντας στην ανισότητα, την εκμετάλλευση και την κυριαρχία.*
- *Οι μελετητές επιδιώκουν έρευνα που περιλαμβάνει πράξη ως την βάση της επιστήμης και της χειραφετημένης γνώσης.*

Τι χρειάζεται; V

Αντίθετη ηγεμονία (counter-hegemony)

- *Διαμόρφωση και εξέλιξη μιας κουλτούρας, όπου προάγονται αντιθετικές αξίες, πεποιθήσεις και συμπεριφορές.*

Τι χρειάζεται; VI

Πράξη (praxis)

- *Εφαρμογή της γνώσης στην μεταμόρφωση της κοινωνίας.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 1

- Αναγνωστοπούλου Μ. (2005). *Οι διαπροσωπικές σχέσεις εκπαιδευτικών και μαθητών στη σχολική τάξη*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.
- Αραβανής, Γ. (1998). *Πειθαρχία και εκπαίδευση. Ο ρόλος των ποινών και των αμοιβών στο σχολείο και στο νηπιαγωγείο*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Ζάχος, Θ. Δ. (2010). «Έλεγχος» και «Πειθαρχία» στο Σχολείο: Αναγκαιότητες και Κίνδυνοι για τα Παιδιά των Μεταναστών/στριών και των Χαμηλών Κοινωνικοοικονομικών Τάξεων. Στο: ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Αθηνών, Πρακτικά του 1ου Πανελλήνιου Συνέδριου Επιστημών Εκπαίδευσης, τομ. Β', 368-376. Αθήνα: Σμυρنيωτάκης.
- Flitner A. 1997. *Αυταρχική ή φιλελεύθερη αγωγή*; Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Μπίκος, Κ. (2004). *Αλληλεπίδραση και κοινωνικές σχέσεις στη σχολική τάξη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μπάμπαλης, Θ. (2005). *Η κοινωνικοποίηση του παιδιού στη σχολική τάξη*. Ατραπός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 2

- Νούτσος, Χ. (1988). *Η γκραμσιανή αντίληψη για την παιδαγωγική σχέση. Στο: Antonio Gramsci. Πενήντα χρόνια από το θάνατό του. Ιωάννινα: Επιστημονική εφημερίδα του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Παράρτημα αρ. 35.*
- Σολομών Ι. & Κουζέλης, Γ. (επιμ.) (1994). *Πειθαρχία και Γνώση*. Αθήνα: ΕΜΕΑ.
- Τσιπλητάρης Α. (2004). *Ψυχοκοινωνιολογία της σχολικής τάξης*. Αθήνα: Ατραπός.
- Wragg, E. C. (2003). *Διαχείριση της σχολικής τάξης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα: Σαββάλας.
- Ψάλτη, Α., Κασάπη, Σ. & Δεληγιάννη - Κουιμτζή, Β. (2012). *Σύγχρονα ψυχοπαιδαγωγικά ζητήματα: Ο εκφοβισμός στα ελληνικά σχολεία*. Αθήνα: Gutenberg.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Δημήτρης Θ. Ζάχος.
«Αυταρχισμός και δημοκρατία στο σχολείο και στη σχολική τάξη.
Ριζοσπαστική Παιδαγωγική και Σχολικές Πρακτικές». Έκδοση: 1.0.
Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS324/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

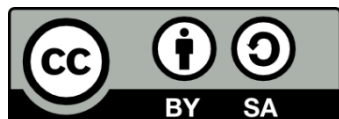
[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Κερμανίδου Θεοδώρα
Θεσσαλονίκη, Εαρινό εξάμηνο 2014-2015

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

